

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІР ГЕОПОЛІТИЧНОГО ПРОТИБОРСТВА США ТА РОСІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

The author examines the information dimension of geopolitical competition between the USA and Russia in the Ukrainian information space stressing on the importance of securing national interests and ensuring information component of the national security.

Радикальні трансформації геополітичної конфігурації та формування нової системи зовнішньополітичних інтересів спричинило низку теоретичних, методологічних, а також практичних питань забезпечення національних інтересів з урахуванням, передусім, інформаційної складової національної безпеки. В умовах становлення України як демократичної держави, її прагнення щодо вступу до європейських та євроатлантичних структур, зміст загроз та небезпек, а також їх різноманітність для національної безпеки держави суттєво збільшуються. Водночас, актуалізується проблема забезпечення національних інтересів через інформаційну сферу, розв'язання якої пов'язане із необхідністю розроблення єдиної системи знань про реалізацію національних інтересів держави в інформаційному просторі, а отже і методологічної бази для аналізу, оцінки і прогнозування, прийняття управлінських рішень у цій галузі.

Інформаційний простір України розвивається в контексті становлення інформаційного суспільства, забезпечення вільної циркуляції інформаційних потоків, створення цивілізованого ринку інформаційних продуктів і послуг, інтеграції у світовий інформаційний простір. Упродовж останніх років провідними індустріальними державами світу розроблено національні програми входження в інформаційне середовище, серйозна робота в цьому напрямку ведеться, як Російській Федерації так і в Сполучених Штатах Америки [1]. Досвід багатьох країн, у тому числі й вітчизняний, свідчить про те, що інформаційне суспільство відкриває особистості, суспільству та державі нові, практично необмежені можливості. Водночас, становлення інформаційного суспільства разом з бурхливим розвитком світового інформаційного простору, містить численні проблеми, які потребують адекватного осмислення і своєчасного реагування. Основоположне значення має сформованість національних інтересів України, особливо з огляду на мінливість тенденцій в реалізації зовнішньополітичних інтересів іноземних держав світу, при умові використання інформаційного простору інших країн як плацдарму для проведення визначених стратегій втручання. Суттєвим при цьому є усвідомлення того, що забезпечення національних інтересів є не лише прерогативою сильних країн, а передусім виступає гарантом стабільності, територіальної цілісності, незалежності та суверенності кожної держави світу.

За цих умов в інформаційне середовище України вільно проникають повідомлення і коментарі та ідеї, які відображають національні інтереси інших держав та певних зацікавлених кіл, що в свою чергу впливає на реформованість національних цінностей та політичної орієнтації українського суспільства. Інформаційна «експансія» створює передумови ідеологічного тиску і політичних маніпуляцій громадською думкою та настроями різних груп суспільства, обмежує суверенітет і вплив органів влади на території власної держави.

* здобувач відділу трансатлантичних досліджень Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України

Науковий керівник: проф. Макаренко Є.А.

Ситуація, що склалася, потребує, по-перше, політичних методів регулювання – прийняття відповідних національних програм захисту та розвитку інформаційного простору України, а по-друге – ефективної та злагодженої моніторингової діяльності держави в справі захисту власного інформаційного простору. Через загальну поширеність сучасного міжнародного обміну інформацією й, передусім, експансійного посилення заангажованого інформаційного втручання певних держав з метою реалізації своїх зовнішньополітичних інтересів, в інформаційний простір інших країн актуальним стає захист національних інтересів держави у справі формування та насичення національного інформаційного простору, зокрема, в контексті протиборства США та РФ на міжнародній арені.

Протиборство США та РФ продовжує тривати навіть за сучасних умов, в яких після розпаду радянського Союзу вже і де-факто і де-юре не існує біполярного вектору конфронтації. Поряд з цим, амбіційні стратегічні напрямки зовнішньої політики обох країн продовжують формуватися на попередньо визначених засадах. Нові умови, які виникли на початку XXI століття визначили низку чинників, що частково деформували задекларовані принципи – зокрема, країни, які розглядаються як плацдарм для реалізації позицій відповідного протистояння [2].

Проте інтереси двох держав проєктуються на спроби формування внутрішньополітичної ситуації в Україні. Підсилення впливовості в інформаційному просторі виражається у тактиці «диктування» оформлення внутрішньої політики, що, зокрема, було яскраво апробовано під час президентських та парламентських виборів в Україні в 2004 та 2005 рр. та 2008-2010 рр. Виходячи з основоположних концепцій геополітики, можна стверджувати, що Україна посідає важливе за значенням, розташуванням, природними та людськими ресурсами місце у геополітичному просторі, вона є важливою для розвинутих держав, зокрема США та Росії, проте не як держава, яка має вплив на ухвалення важливих зовнішньополітичних рішень, а як суб'єкт, який потрібно враховувати лише за фактом існування.

Так, стаття 36 «Стратегічної концепції північноатлантичного союзу» стверджує, що «Росія відіграє виключну роль у забезпеченні євроатлантичної безпеки» [3]. Стаття 37 цього ж документу свідчить, що «Україна займає важливе місце в обстановці безпеки в Євроатлантичному регіоні та є важливим і цінним партнером у справі захисту стабільності та загальнодемократичних цінностей» [4]. Таким чином, Росія «відіграє виключну роль», а Україна «займає особливе місце».

Тривалість сприйняття Української держави, як безпосереднього чинника для реалізації зовнішньополітичних інтересів США сягає своїм корінням часів здобуття Україною статусу незалежної та суверенної держави, поряд з цим офіційний Вашингтон визначав Україну як потенційний чинник нестабільності в Європі. Сполучені Штати превалювали дві протилежні концепції по відношенню до України. Одну з них представляв Зб.Бжезинський, який бачив у нашій державі ключовий чинник європейського розвитку, вирішальну перешкоду на шляху відновлення на пострадянському просторі імперії радянського зразка [5]. Другу озвучив відомий американський політолог І.Кристал, сказавши: «Україна приречена стати залежною державою, напівпротекторатом Росії» [6].

Завершальний висновок полягає у тому, що по-перше, Україна та її незалежність не входили до першочергових пріоритетів американської зовнішньої політики часів СРСР; по-друге, головний вплив на поступовий розпад Радянського Союзу Сполучені Штати здійснювали політико-ідеологічними методами ерозійного характеру; по-третє, офіційний Вашингтон керувався неможливістю мирного розпаду радянської імперії; по-четверте, у своїй «радянській політиці» більшість американських вищих керівників брала до уваги непередбачуваність наслідків розпаду СРСР.

Офіційне проголошення курсу на європейську інтеграцію як стратегічного вибору України на перспективу дуже слабо підтверджується реальними кроками з його імплементації й зустрічає помітний опір як всередині країни, так і за її ме-

жами, зокрема в Європі. В Україні курс на європейську інтеграцію підтримується переважно представниками політичної еліти держави, проте більшість населення країни віддають перевагу співробітництву з Росією та СНД [7]. Водночас виконавча гілка влади і Верховна Рада України виявляють значно вищу активність саме на євразійському напрямі інтеграції. Крім того, Росія, зокрема, вищі посадові особи цієї країни, негативно ставляться до спроб тісного зближення України з Заходом (причому не тільки з НАТО, а й з ЄС). Усі ці чинники об'єктивно заважають однозначному вирішенню проблеми геополітичного вибору України. Необхідність консолідації національної еліти і суспільства, єдиної національної ідеї чи чіткої стратегії, зорієнтованої на перспективу, підкреслювалась ще В.Ліпінським [8] на початку 20-х років, роль якого у становленні базових ідей державності й національної безпеки України ще й досі не отримала адекватної оцінки.

Цілком очевидно, що країни Західної Європи розглядають потенційне членство України в ЄС у майбутній перспективі. Досить згадати дві доповіді відомих американських мозкових центрів STRATFOR (Global Intelligence Update) і RAND Corporation, в яких прогнозується, що Україна з мовчазної згоди ЄС ризикує перетворитися на «сіру зону» між об'єднаною Європою та Росією і врешті-решт буде змушена до економічної й політичної інтеграції з останньою.

Перша доповідь, написана за результатами паризької зустрічі чотирьох найкрупніших газових компаній Західної Європи з представниками Газпрому в серпні-вересні 2000 року, має промовисту назву: «Європа здає Україну Росії». У доповіді цілком слушно зазначається [9], що Європа поставила себе в досить іронічну ситуацію, свідомо допомагаючи Росії встановити своє домінування над країною, яку роками проголошувала ключовою ланкою стабільності й безпеки у регіоні. Досягнуті домовленості між В.Путіним і Р.Проді та рішення Європейської Комісії ЄС про довгострокові поставки російського газу і фінансування будівництва нових магістральних газопроводів в обхід України цілком підтверджують політичну лінію Західної Європи у цьому питанні.

Що стосується доповіді RAND Corporation – найстарішого і найвпливовішого мозкового центру Заходу, який тісно співпрацює з виконавчою владою США і має свої федеральні підрозділи, вагомим стає ствердження його фахівців, що політика США щодо експорту каспійської нафти і загалом до Чорноморсько-Каспійського регіону в цілому і України, зокрема, далека від оптимальної. В умовах, коли посилюються тиск Росії на Україну і спроби повернути її під контроль Росії, спочатку економічно, а потім й політично, США приймають стратегічно невиправдане рішення про будівництво тільки одного магістрального нафтопроводу Баку-Джейхан, на будівництво якого доведеться витратити 3-4 млрд. доларів. Значно збалансованішим було б рішення про паралельне будівництво ще одного нафтопроводу через Україну, який значною мірою вже готовий і потребує на добудову приблизно 1 млрд. доларів. Це, як стверджує RAND, по-перше, економічно вигідний маршрут і, по-друге, таке рішення було б стратегічно правильним, оскільки істотним чином послабило б енергетичну залежність України від Росії, стимулювало б інвестиційні процеси і реформи в Україні [10].

Окрім зазначених сфер протистояння зовнішньополітичних інтересів, вагоме місце займають вектори багатозначної позиції політичного керівництва, інтелектуальні еліти та зовнішньополітичного істеблішменту Америки із зазначеного питання. З одного боку, сприйняття цими колами того факту, що в багатополісному світі, що формується, США вже не здатні відігравати роль супердержави, місією якої є визначити розподіл сил в світі, а з другого – реакція по відношенню до намагань Росії підсилити свої регіональні позиції.

Територія сучасної української держави розглядається під кутом реалізації зовнішньополітичних інтересів як Російської Федерації, так і Сполучених Штатів Америки. Водночас, головним на сьогоднішній день ресурсом, що в своїй перспе-

ктиві визначає сучасну та майбутню ефективність забезпечення державних інтересів, в тому числі і в політичній галузі, є інформаційний простір.

Інформаційний простір України використовується для просування ідей, лобіювання політичних рішень, досягнення певних домовленостей. Механізми та, власне, реалії його функціонального насичення характеризуються переліком факторів внутрішньополітичного характеру, та є породженням зацікавлених кіл української громадськості [11]. Саме ці чинники формують підґрунтя проблематики насичення та функціонування національного інформаційного простору української держави, де здійснюються стратегії протистояння США та РФ.

США та РФ використовуючи внутрішні задекларовані програми позиціонування власних зовнішньополітичних інтересів, формують інформаційний простір України. Метою такої діяльності є підсилення позицій «супердержав» на теренах міжнародної арени політичного протистояння. Поряд з цим, внутрішній інформаційний простір України потерпає від зовнішнього впливу, який здійснюється на засадах зовнішньополітичного протистояння.

Список використаних джерел

1. Мироненко В. Інформаційна агресія й інформаційне протистояння [Електронний ресурс] / В.Мироненко // Журнал інтелектуальної еліти «Персонал» - 2006 - №7 – Режим доступу: <http://www.personal.in.ua/article.php?ida=319>
2. Богуш В.М. Інформаційна безпека держави/ В.М. Богуш, О.К.Юдін – К.: «МК-Прес», 2005. – 432с.
3. Валецький О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізм впровадження: Монографія / О.Л.Валецький. – К.:НІСД, 2001. – 242 с.
4. Власенко Є.В. До проблеми інформаційних впливів об'єкта соціально філософського аналізу / Є.В.Власенко // Нова парадигма. – 2002. – Вип. 23. – С. 30-36.
5. Шамраєва В. Вплив геополітичних інтересів Європейського Союзу, США та Росії на вироблення та реалізацію зовнішньої політики України / В.Шамраєва // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. ОРІДУ, 2006. – Вип. 3 (27). – С. 97-103.
6. Саприкін В. Газовий трикутник ЄС - Україна - Росія: єдність та боротьба інтересів / В.Саприкін // «Дзеркало тижня». – 2005. – № 14 (389). – С.7-9.
7. Грачев Г. В. Информационные технологии политической борьбы в российских условиях / Г.В. Грачев // Политические исследования. – 2000. – №3. – С. 151-157.
8. Ожеван М. Фронти й тили великих інформаційних війн [Електронний ресурс] / М.Ожеван // Національний інститут проблем міжнародної безпеки – Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/publication.php?razdel=info&doc=ozhevan1>.
9. Російські ЗМІ про підсумки парламентських виборів в Україні [Електронний ресурс] // Відділ соціальних відносин та громадянського суспільства НІСД. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/Monitor11/03.htm>.
10. Романчук Олег. Захід є Захід, а Схід є Схід [Електронний ресурс]/ О.Романчук // Львівська газета. – Режим доступу: <http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2007/04/19/23017/>
11. Кір'яков П.О. Україна в російських геополітичних концепціях. [Електронний ресурс] / П.О.Кір'яков, К.Є.Лускалова, В.І.Литвиненко. – Режим доступу: http://www.niurr.gov.ua/ukr/publishing/panorama3_4/kiryak_t.htm